

Danuta Seroka, Elżbieta Łabuńska, Małgorzata Sadkowska-Todys

WŚCIEKLIZNA W POLSCE W 1996 ROKU

Analizę epidemiologiczną wścieklizny w Polsce w 1996 roku oparto na informacjach zaczerpniętych z następujących źródeł:

- ankiety osób szczepionych przeciw wściekliznie nadsyłane przez Wojewódzkie Stacje Sanitarne-Epidemiologiczne,
- druki Mz-56
- dane epizootologiczne udostępnione przez Departament Weterynarii Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (MR i GŻ),
- biuletyn informacyjny MR i GŻ nr 3/97, artykuł H. Móla,
- informacja o przebiegu masowych doustnych szczepień zwierząt dzikich przesłana przez p. prof. J.F. Żmudzińskiego z Państwowego Instytutu Weterynaryjnego na posiedzenie Komisji Epidemiologicznej, które odbyło się w dniu 8 kwietnia 1997 roku

ZACHOROWANIA LUDZI I ZWIERZĄT

W roku 1996 nie stwierdzono w Polsce zachorowań ludzi na wściekliznę. Ostatni przypadek w Polsce wydarzył się w lipcu 1985 roku. Zmarła osoba pokąsana przez niezidentyfikowane zwierzę dzikie, nie szczepiona przeciw wściekliznie.

W 1996 roku w 48 województwach zarejestrowano 2557 przypadków zachorowań zwierząt na wściekliznę (w 1995 – 2022, 1994 – 2273, 1993 – 2704, 1992 – 3097).

Wścieklizny zwierząt nie zarejestrowało województwo szczecińskie.

Wścieklizna zwierząt dzikich stanowiła 80% wszystkich zachorowań, w tym wścieklizna lisów – 70%.

W dalszym ciągu rejestrowane są przypadki wścieklizny wśród wiewiórek (11 przyp.) i szczurów (3 przyp.).

Liczyby dotyczące chorych zwierząt (przypadki potwierdzone laboratoryjnie) podaje tabela I.

SZCZEPIENIE PRZECIW WŚCIEKLIŻNIE DZIKICH ZWIERZĄT

M.R. i G.Ż. wprowadziło od 1993 roku powszechną akcję szczepień zwierząt dziko żyjących, wykładając z samolotów AN-2 dwukrotnie w ciągu roku (wiosną i jesienią) przynęty żywnościowe z wtopioną w nie kapsułką z atenuowaną szczepionką „Fuchsoral”, szczep SAD B19.

Akcję rozpoczęto od województw zachodnich: szczecińskiego, gorzowskiego, zielonogórskiego, jeleniogórskiego, wałbrzyskiego i legnickiego.

Tabela II ilustruje realizację planu szczepień doustnych zwierząt dzikich na terenie kraju, począwszy od roku 1993.

Tabela I. Zwierzęta kształtujące wskazania do szczepień ludzi przeciw wściekliznie w 1996 roku

Zwierzę	Liczba zwierząt chorych	%	Liczba osób szczepionych z powodu styczności ze zwierzętami kategorii			Razem
			AB	C	D	
pies	165	6	831	4 030	785	5 646
kot	182	7	600	850	86	1 536
zwierzęta hodowlane	137	5	396	73	5	474
lis	1 780	70	677	189	0	866
borsuk	25	1	6	5	0	11
jenot	104	4	38	9	0	47
kuna	58	2	52	52	0	104
tchórz	15	1	6	15	0	21
łasic	0	0	0	12	2	14
wilk	0	0	0	0	2	2
nietoperz	0	0	0	10	0	10
szczur	1	0	1	181	7	189
mysz	0	0	0	37	0	37
piżmak	2	0	1	3	0	4
wiewiórka	11	0	8	142	1	151
dziki chomik	0	0	0	1	0	1
dzikie przeżuwacze	68	3	136	143	1	280
jeż	1	0	1	36	0	37
kret	0	0	0	13	0	13
zając	7	0	14	72	1	87
dzik	1	0	1	14	0	15
inne	0	0	0	27	2	29
niezidentyfikowane	0	0	0	47	0	47
Razem	2 557	100	2 768	5 961	892	9 621

AB – zwierzę wściekle, wścieklizna potwierdzona laboratoryjnie lub klinicznie

C – wścieklizna u zwierzęcia nie wykluczona

D – zwierzę zdrowe w momencie ekspozycji

Planuje się wykładanie szczepionki na terenie poszczególnych województw jeszcze przez okres co najmniej 2 lat od ostatniego przypadku wścieklizny.

Ocena efektów akcji doustnego uodparniania lisów przeciw wściekliznie uwzględnia:

- określenie obecności tetracyklin w kości żuchwy (procent przyjęcia szczepionki),
- określenie miana przeciwciał neutralizujących (wartość uodparniająca szczepionki),
- ocena stabilności atenuacji szczepu SAD B19 (różnicowanie izolowanych szczepów metodą przeciwciał monoklonalnych),
- epidemiologiczna ocena skuteczności szczepień (liczby zachorowań na terenach szczepionych).

Wskaźnik przyjęcia szczepionki w pierwszych trzech akcjach wynosił 78,3% serokonwersja – 79,5%.

W dalszych akcjach (4, 5, 6-ta) wskaźnik przyjęcia wahał się od 40 do 66%, zaś serokonwersji – 37 do 63%.

Średnia geometryczna miana przeciwciał wynosiła 2,59 log. Szczepy wirusa izolowane na terenach szczepionych nie mają cech szczepu SAD B19.

Dane, dotyczące zachorowań zwierząt na terenach szczepionych ilustruje tabela III. Najlepsze wyniki uzyskano w woj. szczecińskim.

Wiele czynników może decydować o skuteczności szczepienia doustnego, z których – obok wartości immunogennej samej szczepionki – jest właściwe jej wyłożenie – pod względem liczby przynęt na km² i zagęszczenia wrażliwej populacji na danym terenie. Jak wynika z tabeli 3 – wyników szczepienia można oczekiwać dopiero w trzecim roku wykładania szczepionki.

W obecnej chwili akcją zwalczania wścieklizny zwierząt dzikich objętych jest 26 województw co stanowi ponad 1/3 powierzchni kraju. Nasilenie zachorowań obserwuje się aktualnie na terenach północno-wschodnich.

W miarę posiadanych środków finansowych planuje się rozszerzanie wykładania szczepionki w kierunku wschodnim. W skali kraju nie jest planowana obecnie zmiana typu szczepionki. Państwowy Instytut Weterynaryjny na ograniczonym terenie ma możliwość sprawdzenia skuteczności szczepionki rekombinowanej.

Tabela II. Liczba przynęt ze szczepionką rozrzuconych w poszczególnych województwach (w tys. sztuk)

Województwo	1993	1994	1995	1996
Szchecińskie	334,0	230,0	237,0	258,0
Gorzowskie	288,0	225,0	152,0	240,0
Zielonogórskie	280,0	230,0	152,0	240,0
Legnickie	160,0	145,0	92,0	115,2
Jeleniogórskie	170,0	150,0	92,0	120,0
Wałbrzyskie	170,0	150,0	92,0	120,0
Koszalińskie	–	250,0	186,0	240,0
Słupskie	–	240,0	170,0	212,0
Pilskie	–	203,0	175,0	220,0
Katowickie	–	35,0	100,0	124,0
Bielsko-Bialskie	–	27,0	80,0	115,2
Skierniewickie	–	16,0	17,6	32,0
Gdańskie	–	–	180,0	212,0
Bydgoskie	–	–	196,0	240,0
Konińskie	–	–	40,0	65,4
Leszczyńskie	–	–	100,0	120,0
Poznańskie	–	–	190,0	226,5
Kaliskie	–	–	95,0	100,0
Wrocławskie	–	–	190,0	180,0
Opolskie	–	–	226,0	240,0
Częstochowskie	–	–	30,0	79,2
Warszawskie	5,6	11,2	5,6	14,5
Krośnieńskie	–	–	–	160,4
Nowosądeckie	–	–	–	149,3
Elbląskie	–	–	–	90,0
Piotrkowskie	–	–	–	35,2
Razem	1 407,6	1 912,2	2 798,4	3 948,9

Tabela III. Wścieklizna zwierząt na terenach szczepionych

Województwo	Liczba akcji szczepiennych	Liczby chorych zwierząt w latach:			
		1993	1994	1995	1996
Szczecińskie	8	144	10	0	0
Gorzowskie	8	110	13	1	1
Zielonogórskie	8	91	14	5	2
Legnickie	8	36	45	7	4
Jeleniogórskie	8	65	44	31	9
Wałbrzyskie	8	89	62	15	8
Koszalińskie	6	—	74	88	8
Słupskie	6	—	63	42	8
Piłskie	6	—	33	10	5
Katowickie	6	—	51	82	67
Bielsko-Bialskie	6	—	96	22	2
Skierniewickie	6	—	25	37	24
Gdańskie	4	—	—	123	4
Bydgoskie	4	—	—	101	36
Konińskie	4	—	—	57	58
Leszczyńskie	4	—	—	90	10
Poznańskie	4	—	—	128	25
Kaliskie	4	—	—	52	44
Wrocławskie	4	—	—	98	20
Opolskie	4	—	—	80	20
Częstochowskie	4	—	—	31	58

REJESTRACJA OSÓB NARAŻONYCH NA ZAKAŻENIE

W roku 1996 otrzymano o 477 ankiet (4,6%) osób szczepionych mniej niż zarejestrowano w druku Mz-56. Dane dotyczące rejestracji szczepień ludzi przeciw wściekliznie w poszczególnych województwach zawarte są w tabeli IV.

Tabela IV. Rejestracja szczepień ludzi przeciw wściekliznie w Polsce w 1996 roku

Województwo	Liczba osób szczepionych z powodu zwierząt kategorii*			Razem	Rejestracja MZ-56
	AB	C	D		
I	2	3	4	5	6
1. St. Warszawskie	80	366	7	453	495
2. Białkopodlaskie	0	18	1	19	21
3. Białostockie	15	113	5	133	127
4. Bielskie	8	134	35	177	175
5. Bydgoskie	53	203	35	291	306
6. Chełmskie	3	8	2	13	15
7. Ciechanowskie	4	80	5	89	84

c.d. tab. IV

1	2	3	4	5	6
8. Częstochowskie	61	93	1	155	166
9. Elbląskie	117	104	23	244	246
10. Gdańskie	0	317	28	345	354
11. Gorzowskie	0	81	16	97	99
12. Jeleniogórskie	5	101	21	127	195
13. Kaliskie	71	89	6	166	169
14. Katowickie	39	341	15	395	530
15. Kieleckie	109	166	5	280	334
16. Konińskie	27	58	6	91	88
17. Koszalińskie	9	36	3	48	54
18. M. krakowskie	104	323	67	494	506
19. Krośnieńskie	16	127	19	162	158
20. Legnickie	2	53	21	76	76
21. Leszczyńskie	2	27	4	33	34
22. Lubelskie	2	93	2	97	104
23. Łomżyńskie	47	53	4	104	105
24. M. łódzkie	12	232	19	263	273
25. Nowosądeckie	10	190	14	214	193
26. Olsztyńskie	207	264	200	671	674
26. Opolskie	12	85	7	104	104
27. Ostrołęckie	31	38	2	71	67
28. Piłskie	3	88	29	120	122
29. Piotrkowskie	22	85	8	115	123
30. Płockie	170	46	2	218	235
31. Poznańskie	5	115	18	138	142
32. Przemyskie	244	90	16	350	347
33. Radomskie	452	370	20	842	862
34. Rzeszowskie	177	130	11	318	328
35. Siedleckie	88	74	2	164	175
36. Sieradzkie	34	27	0	61	59
37. Skierniewickie	2	20	0	22	21
38. Słupskie	5	81	7	93	116
39. Suwalskie	58	158	20	236	231
40. Szczecińskie	0	215	55	270	282
41. Tarnobrzeskie	139	89	3	231	233
42. Tarnowskie	117	122	16	255	253
43. Toruńskie	144	214	77	435	464
44. Wałbrzyskie	0	72	10	82	83
45. Włocławskie	27	50	2	79	79
46. Wrocławskie	9	31	3	43	43
47. Zamojskie	26	54	18	98	105
48. Zielonogórskie	0	37	2	39	40
Polska	2 768	5 961	892	9 621	10 095

* kategorie jak w tabeli I

W roku 1996 liczba osób szczepionych przeciw wściekliznie w Polsce w porównaniu z rokiem 1995 wzrosła o 2 835 osób i jest najwyższa w całym okresie powojennym. Częściej szczepieni byli mężczyźni, zwłaszcza chłopcy i młodzi mężczyźni; narażenie na zakażenie notowano częściej w drugim i trzecim kwartale (tabele V i VI).

Liczby osób szczepionych przeciw wściekliznie w środowisku miejskim i wiejskim wynosiły odpowiednio 4 895 i 4 726 osób; na wsi są częściej szczepienia podejmowane z powodu narażenia przez zwierzęta chore (kat. AB), natomiast w mieście – przez zwierzęta podejrzone (kat. C), (tabela VII).

Tabela V. Wiek i płeć osób szczepionych przeciw wściekliznie w Polsce w 1996 roku

Wiek	0-6	7-18	>18	Razem
Mężczyźni	532	1 874	3 223	5 629
Kobiety	406	1 240	2 346	3 992
Razem	938	3 114	5 569	9 621

Tabela VI. Sezonowość szczepień ludzi przeciw wściekliznie w Polsce w 1996 roku

Kwartał	Kategorie osób szczepionych:*			Razem
	AB	C	D	
I	673	1 026	130	1 829
II	1 165	2 334	354	3 853
III	481	1 660	274	2 415
IV	449	941	134	1 524
Razem	2 768	5 961	892	9 621

* kategorie jak w tabeli I

Tabela VII. Szczepienie ludzi przeciw wściekliznie w Polsce w mieście i na wsi w 1996 roku

	Liczba osób szczepionych z powodu zwierząt kategorii:*			Razem
	AB	C	D	
Miasto	612	3 809	474	4 895
Wieś	2 156	2 152	418	4 726
Razem	2 768	5 961	892	9 621

* kategorie jak w tabeli I

ZWIERZĘCE ŹRÓDŁA NARAŻENIA LUDZI NA ZAKAŻENIE WŚCIEKLIŻNĄ

Najczęściej, przyczyną podejmowania szczepień ludzi było narażenie przez chore i podejrzane zwierzęta domowe – 80% szczepionych.

Z powodu chorych zwierząt domowych zaszczepiono 1 827 osób (19%), z powodu podejrzanych o zakażenie zwierząt domowych 5 829 osób (60%). Stan ten ilustruje tabela I.

W większości przypadków są to pokąsania zadane przez zwierzęta zbiegłe, lub padłe i zabite, nie badane laboratoryjnie.

Potrzeba nadzoru właścicieli nad psami i kotami powinna być istotnym punktem w opracowaniach oświatowych w zakresie zapobiegania wściekliznie. W obecnej sytuacji epizootologicznej należy sądzić, że podejrzane o zakażenie zwierzęta dzikie w większości były chore na wściekliznę.

Nikły jest udział diagnostyki laboratoryjnej w badaniach różnicujących. Problem ten ilustruje tabela VIII.

Tabela VIII. Przyczyny szczepień przeciw wściekliznie w kategorii C w 1996 roku

Liczba osób szczepionych z powodu:*		Liczba osób szczepionych ponieważ:			
zwierząt domowych	zwierząt dzikich	zwierzę zbiegło	zwierzę zabite, padłe, nie badane	nie uwzględniono wyników badań laboratoryjnych**	brak wywiadu o zwierzęciu
4 953	961	4 907	797	37	15

* w 47 przypadkach nie rozpoznano zwierzęcia

** w 205 przypadkach wykluczono laboratoryjnie wściekliznę i przerwano szczepienie człowieka

SKUTECZNOŚĆ SZCZEPIENÍ LUDZI PRZECIW WŚCIEKLIŻNIE

Na ocenę skuteczności szczepień, obok immunogennej wartości stosowanej szczepionki i surowicy składają się następujące czynniki:

- ciężkość zadawanych obrażeń przez zwierzęta chore i podejrzane,
- czas podania szczepionki po narażeniu,
- przestrzeganie schematu szczepienia zalecanego przez producenta.

W Polsce stosowana jest oczyszczona i zagęszczona szczepionka produkcji Instytutu Pasteur-Merieux, przygotowana na komórkach Vero, podawana domięśniowo, zgodnie z zaleceniami producenta, według schematu 0, 3, 7, 14, 28 dni w dawce 2,5 i więcej j.m. Z Instytutu Pasteur-Merieux importowana jest również końska, oczyszczona surowica odpornościowa podawana w dawce 40 j.m./kg wagi ciała.

Narażenie ludzi w ogniskach wścieklizny zwierząt przedstawia tabela IX.

W 1996 roku szczepienia przeprowadzono w 766 ogniskach, gdzie ludzie byli narażeni przez 375 zwierząt dzikich i 391 zwierząt domowych; stanowi to około 30% zwierząt chorych (w roku 1994 – w 650 ogniskach i 29% ogółu zwierząt chorych, w 1995 roku – w 641 ogniskach i 31% chorych zwierząt).

Tabela IX. Szczepienie ludzi w ogniskach wścieklizny w Polsce w 1996 roku*

Województwo	Liczba ognisk wścieklizny, w których szczepiono ludzi	Liczba zwierząt chorych		Liczba osób szczepionych z		Razem
		dzikich	domowych	uszkodzeniem powłok skóry	bez uszkodzeń powłok skóry	
1	2	3	4	5	6	7
St. Warszawskie	30	16	14	14	66	80
Białkopodlaskie	0	0	0	0	0	0
Białostockie	7	4	3	2	13	15
Bielskie	3	3	0	1	7	8
Bydgoskie	18	14	4	11	42	53
Chełmskie	2	2	0	0	3	3
Ciechanowskie	2	1	1	0	4	4
Częstochowskie	18	7	11	16	45	61
Elbląskie	53	10	43	28	89	117
Gdańskie	0	0	0	0	0	0
Gorzowskie	0	0	0	0	0	0
Jeleniogórskie	2	2	0	0	5	5
Kaliskie	17	13	4	4	67	71
Katowickie	14	8	6	6	33	39
Kieleckie	43	26	17	20	89	109
Konińskie	7	3	4	6	21	27
Koszalińskie	6	2	4	4	5	9
M. krakowskie	21	13	8	6	98	104
Krośnieńskie	8	3	5	3	13	16
Legnickie	1	1	0	1	1	2
Leszczyńskie	2	0	2	2	0	2
Lubelskie	2	2	0	0	2	2
Łomżyńskie	17	8	9	6	41	47
M. łódzkie	5	2	3	2	10	12
Nowosądeckie	4	2	2	2	8	10
Olsztyńskie	64	30	34	20	187	207
Opolskie	4	3	1	0	12	12
Ostrołęckie	13	5	8	3	28	31
Pilskie	2	2	0	2	1	3
Piotrkowskie	11	9	2	4	18	22
Płockie	37	23	14	12	158	170
Poznańskie	2	1	1	1	4	5
Przemyskie	40	17	23	32	212	244
Radomskie	86	44	42	26	426	452
Rzeszowskie	46	12	34	57	120	177
Siedleckie	25	13	12	7	81	88
Sieradzkie	9	6	3	9	25	34
Skierniewickie	1	0	1	1	1	2
Słupskie	4	4	0	0	5	5
Suwalskie	19	12	7	7	51	58
Szczecińskie	0	0	0	0	0	0
Tarnobrzeskie	35	15	20	19	120	139

1	2	3	4	5	6	7
Tarnowskie	20	11	9	8	109	117
Toruńskie	46	18	28	19	125	144
Wałbrzyskie	0	0	0	0	0	0
Wrocławskie	8	2	6	4	23	27
Wrocławskie	6	2	4	5	4	9
Zamojskie	6	4	2	4	22	26
Zielonogórskie	0	0	0	0	0	0
Polska	766	375	391	374	2 394	2 768

* opracowano na podstawie ankiet osób szczepionych z powodu zwierząt z rozpoznaną wścieklizną

Wzrosła liczba osób szczepionych, lecz nie zmienia się wskaźnik narażenia ludzi na zakażenie mierzony:

- liczbą zwierząt chorych w ognisku,
- liczbą szczepionych w ognisku osób.

Średnio, w ognisku chorowało jedno zwierzę i narażało na zakażenie około 4 osoby.

W ogniskach zaszczepiono 2 768 osób, w tym 374 osoby (13,5%) były narażone przez pokąsanie lub podrapanie, zaś 2 394 osoby (85%) nie miały uszkodzeń powłok. Najwięcej obrażeń zadają podejrzane o zakażenie psy i koty (tabela X). Zagrożenie ludzi wścieklizną ze strony psów jest ograniczone masowymi szczepieniami tych zwierząt przeciw wściekliznie. Wścieklizna wśród psów jest wynikiem lokalnych zaniedbań w zakresie wykonawstwa tych szczepień, co powinno być przedmiotem wspólnego zainteresowania służby weterynaryjnej i służby sanitarno-epidemiologicznej.

Na skuteczność szczepień w roku 1996 nie miały wpływu następujące postrzegane uchybienia w wykonawstwie szczepień (tabela XI).

- mała liczba osób, którym podano surowicę odpornościową; surowicę przeciw wściekliznie zastosowano u 11 osób wśród 374 pokąsanych i podrapanych przez zwierzęta chore i 16 osobom – wśród 5 157 przez zwierzęta podejrzane o wściekliznę,
- późne (7 dni lub powyżej) rozpoczynanie szczepień,
- odstępstwa od schematu podawania szczepionki (głównie brak dawek przypominających).

BEZPIECZEŃSTWO SZCZEPIEŃ

W roku 1996 zgłoszono występowanie odczynów poszczepiennych o słabym lub miernym nasileniu:

- miejscowych – w 24 przypadkach,
- ogólnych – w 15 przypadkach,
- alergicznych – w 4 przypadkach.

W jednym przypadku nastąpiła utrata przytomności po podaniu kolejnej dawki szczepionki.

Tabela X. Narażenie ludzi na zakażenie w Polsce w 1996 roku

	Liczba osób podejrzanych o zakażenie przez												
	Psy i koty			Zwierzęta hodowlane			Zwierzęta dzikie*			Zwierzęta dzikie**			Niezidentyfikowane
	AB	C	D	AB	C	D	AB	C	D	AB	C	D	C
Brak danych w ankiecie o ekspozycji	0	5	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1
Brak kontaktu, mleko, kontakty pośrednie, dotykane skóry	442	118	17	76	17	0	522	121	4	95	94	1	3
Oślinienie	710	195	14	304	50	0	196	92	0	49	103	0	3
Podrapanie	76	107	14	6	0	0	10	15	0	2	9	0	2
Pokąsanie powierzchowne dłoni lub głowy	113	1 212	299	8	3	3	41	338	5	5	23	2	17
Pokąsanie głębokie dłoni lub głowy	20	277	106	1	1	1	2	52	2	0	3	1	5
Pokąsanie powierzchowne tułowia, kończyn, ramion	57	2 564	341	1	1	0	18	76	1	0	16	0	13
Pokąsanie głębokie tułowia, kończyn, ramion	13	402	80	0	1	1	1	9	0	0	8	0	3
Razem	1 431	4 880	871	396	73	5	790	705	12	151	256	4	47

* zwierzęta kęszające takie jak: lis, borsuk, jenot kuna, piżmak, wilk, tchórz, wiewiórka, szczur, mysz, kret, dziki chomik

** zwierzęta nie kęszające takie jak: sarna, zając, dzik

Tabela XI. Postępowanie zapobiegawcze u osób narażonych na zakażenie wścieklizną w Polsce w 1996 roku

		Liczba osób szczepionych z powodu zwierząt kategorii:		
		AB	C	D
Łączna liczba osób szczepionych		2 768	5 961	892
surowice podano	do 72 godz. po ekspozycji	12	16	1
	powyżej 72 godz. po ekspozycji	11	2	0
szczepionkę podano	do 72 godz. po ekspozycji	525	3 176	680
	4-6 dni po ekspozycji	707	1 039	113
	7-14 dni po ekspozycji	1 277	1 431	83
	powyżej 14 dni po ekspozycji	258	307	16
brak informacji w ankiecie o czasie podania szczepionki		1	8	0
szczepiono zgodnie z instrukcją		2 747	5 722	866
brak informacji w ankiecie o liczbie podanych dawek szczepionki		2	8	3

AB - zwierzę wściekłe, wścieklizna potwierdzona laboratoryjnie lub klinicznie

C - wścieklizna u zwierzęcia nie wykluczona

D - zwierzę zdrowe w momencie ekspozycji

SZCZEPIENIE PRZECIW WŚCIEKLIŹNIE OSÓB POKĄSANYCH PRZEZ GRYZONIE

Na posiedzenie Komisji Epidemiologii Chorób Zakaźnych została powołana komisja w osobach: prof. Juszczyk, prof. Gładysz, prof. J. Żmudziński, doc. D. Seroka, której zadaniem jest „ustosunkowanie się do kontrowersyjnego problemu – czy szczepić przeciw wściekliznie osoby pokąsane przez gryzonie”.

Na podstawie dokumentacji szczepień ludzi przeciw wściekliznie w latach 1980-1995 doc. D. Seroka sformułowała następujące wnioski w tym przedmiocie:

1. Opracowane i wydane przez PZWL w 1986 roku „Tymczasowe zasady ustalania wskazań do szczepienia ludzi przeciw wściekliznie” w pełni odpowiadają potrzebom aktualnej sytuacji epizootologicznej wścieklizny i wynikających z niej zagrożeń dla człowieka i nie wymagają żadnych uzupełnień.

Interesujący punkt omówiony jest na stronie 6 i brzmi następująco:

„jeżeli jakiś gatunek zwierzęcia może być zakażony w naturalnych warunkach, to pokąsanie przez to zwierzę stanowi wskazanie do podjęcia szczepień przeciw wściekliznie człowieka, skoro nie można u tego zwierzęcia wykluczyć laboratoryjnie lub przyżyciowo wścieklizny. Pokąsanie przez nietoperza i szczura jest obecnie wskazaniem do podjęcia szczepienia, ponieważ stwierdzono przypadek wścieklizny u nietoperza w Krakowie w 1972 roku i w Gdańsku w 1985 roku oraz wściekliznę u szczura w Kościerzynie w 1985 roku”.

2. W warunkach ekologicznych naszego kraju została stwierdzona i potwierdzona metodą izolacji szczepu możliwość zakażenia się wścieklizną gryzoni w naturalnych warunkach ich bytowania. W latach 1980-1996 zgłoszono w kraju 42 przypadki wścieklizny u gryzoni typu szczur, piżmak, chomik, mysz i 48 przypadków wścieklizny

u wiewiórek. Szczepienia ludzi z powodu narażenia przez gryzonie utrzymują się od 15 lat na tym samym poziomie, niezależnie od narastania epizotii wśród zwierząt dzikich i nic nie wskazuje na możliwość niespodziewanych wahań w tym zakresie.

3. Brak zgonów na wścieklicznę z powodu narażenia przez jakikolwiek gatunek zwierzęcia – jako argument przeciw szczepieniu po pokąsaniu przez to zwierzę jest merytorycznie niesłuszny i mylący. Rozumując w ten sposób – nie powinniśmy w kraju szczepić ludzi po narażeniu przez borsuki, jenoty, dzikie i domowe przeżuwacze, świnie i dziki – ponieważ nie notowano zgonów z ich powodu; idąc dalej – nie powinniśmy szczepić osób oślinionych – bo w historii polskiej rabiologii umierali tylko ludzie pokąsani.

4. rzeczywisty licznik „nabijający” liczbę osób szczepionych w kraju przeciw wścieklicznie tworzą obecnie dwa elementy:

- a) nieuchwytność do wykluczenia wścieklicznych psów i kotów (kategoria C) oraz
- b) niepotrzebne oznaczenia szczepień przeciw wścieklicznie ludzi w ogniskach.

Psy i koty, nie przekraczające 15% ogółu zakażonych zwierząt – są przyczyną większości szczepień ludzi w kraju (w ostatnim pięcioleciu aż 70%).

Główne źródło zakażenia – lis – przyczynia się tylko do narażenia 10% ogółu szczepionych. Przyczyn tego stanu rzeczy należy dopatrywać się w zaniedbaniu nadzoru nad psami i kotami przez właścicieli zwierząt.

Wśród osób szczepionych w ogniskach wścieklicznych jedna czwarta szczepionych zwykle nie ma wskazań do szczepień. Powyższą sprawę może rozwiązać tylko właściwe szkolenie osób naczynających szczepienia z zakresu patogeny wścieklicznych.

PODSUMOWANIE

Od roku 1986 do chwili obecnej nie notowano w Polsce zgonów ludzi na wścieklicznę.

W roku 1996 w 48 województwach zarejestrowano 2557 przypadków zachorowań zwierząt na wścieklicznę. Panująca na terenie kraju epizootia wścieklicznych wśród lisów stwarza wciąż potencjalne niebezpieczeństwo narażenia ludności na zakażenie, zarówno bezpośrednio jak i pośrednio, poprzez tworzenie się wtórnych źródeł zakażenia wśród zwierząt domowych i innych zwierząt dzikich.

Liczby osób szczepionych przeciw wścieklicznie przekroczyły już rozmiary szczepień przedwojennych. Ocena sytuacji epidemiologicznej wścieklicznych polega więc obecnie na ocenie skuteczności i bezpieczeństwa szczepień ludzi przeciw wścieklicznie.

Wśród osób szczepionych dominują osoby pokąsane przez zwierzęta domowe, u których nie można było wykluczyć wścieklicznych, a które w aktualnej sytuacji epizootologicznej należy uznać za podejrzane o wścieklicznę.

Psy stanowiące kilka procent zakażenia wśród zwierząt są przyczyną szczepienia ponad 50% wszystkich szczepionych osób, gdy lis, główne źródło zakażenia – tylko 10%. Rozpoznanie i definicja nowych zwierzęcych źródeł zakażenia w wielu przypadkach nie są potwierdzone izolacją szczepu wirusa i jego charakterystyką.

Kształtowanie się nowego źródła zakażenia jest często procesem powolnym, początkowo niezauważanym lub niedocenianym.

Akcją zwalczania wścieklicznych wśród zwierząt dzikich objętych jest 26 województw i w miarę posiadanych środków finansowych planuje się rozszerzenie wykładania szczepionki na tereny wschodnich województw.